

SANTIAGO BIDEKO EUSKAL-KANTAK

Joan dan urtea (1989koa) berarizko urte andia izan da Konpostelako uriarentzat. Antxiñetako urteetan lez, munduko bazter guztietatik elduta, Joan Paulo buru ebala, sekulako gazteria, 500.000 gazte inguru batu ei ziran an Aita Santuak an egin zituen egunetan.

Antziña baten Santiagora bideak betean joan oi ziran erromesen oiñen eta kantuen otsa bariro entzun zan orduan. Oraingo euskalerriko gazte askok be egin eben bide ori eta euren artean euskal-kantarik entzun zala badakigu. Ganera, Montxoï edo Pozmendi izeneko lekuan Aita Santuak ospatu eban Mezako otoitzean, euskereak be izan eban bere lekutxoan erri-otoitzean beste izkuntza askoren artean.

Egoki zan euskaldunak euren burua euskaldun agertzea Santiago inguru eta arako bideetan. Santiago-bideak, arlo luze baten, gure errian zear urratuta dagoz. Emendik zear joian biderik ospetsuena, frantsez-bidea eritxona, eta bide nausi orrez ganera beste Konpostelarako bide askok zearkatzen eben Euskalerria.

Bide nausi orrek, Naparroan sartu eta Orreagatik, Iruñetik, Garestik, Logroñotik Burgos aldera eroiazan erromesak. Jaka alde-tik eta Dantxarinearik etozan beste batzuk eta oneik be Naparroan sartu eta Gares-era jotzen eben, emen bide nausitik etozanakaz bat egin eta aurrera alkarregaz jarraitzeko.

Irundik sartzen ziran beste asko eta batzuk Gipuzkoan zear San Adriandik Arabako bidea artuta, Burgosen alkartzen ziran beste bide nausiko erromesekin; baiña beste batzuk Bizkai aldera egin eta Urkiolatik aurrera besteen bidera jotzen eben.

Baziran Inghlaterra aldetik eta itxasoz etozenak be. Eurotariko askok, Bizkaiko portuetan ontziak itxi eta Bizkaiti zear joiazan, Orduñatik, edo Mena-ibarretik gora igonik, Santiagorako bide nausian sartzeko, Burgos edo Palentzia inguruetan. Benetan Santiago bideen sare artean egoan gure erria.

Amargarren mende inguruan asita, ia milla urterik ona, gizaldiz gizaldi, Euskalerrriak Santiagotarrak etxeko egifnik ezagutu zituen, eta Santiago bidekoen oifñ-otsik eta kantarik entzun izan zan emen. Olako erromesen euskal-kanturik entzun ete zan inoz? Itaun oni erantzun gura leuskio nire artikulu onek.

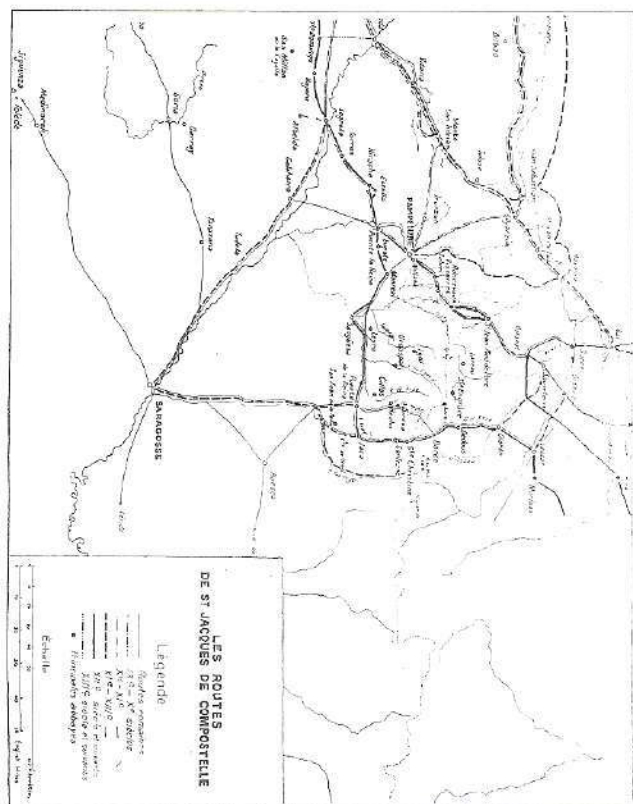
Santiago-bidea euskal-literaturan

Lenengo ia bein, esan daigun Santiago-bideen aitanenik badala euskal-literaturaxoan. Ez da gauza utsa Etxahun Topet entsutetsuaren bertsoetakoa. Zoritxarrak bein eta barriro jotako gizon orri leku askotan ibilli bearra jazo jakon bere bizian. Ez Santiago bakarrik, Erroma ta Loreto be, erromez joanda, ikusiak zituen.

Etxahunen bertsoetan bi edo iru bider badator Galiziako Santiagoren, bere bertsoetako Saint Jaka edo Jundane Jakaren izena. Berak bein autortu ebanez, zoritxar gogorrenetakoa eldu jakon berari, edo presondegin il, edo amuinan (eskean) bizi bearrakoa. Bizi bearrak eroanda España aldeetan urte bi egin zituen. Bere anaiarentzat diarduala, onela diño bere bertso baten:

Bi urte igaran ditut Españan pelegri gisa,
hireganik deuseren ezin ukhenez biziaren billa.

Bereak eizituen ondasunak ukatu edo emon ez egiten eutsazalako, artu bear izan dau bide ori, zelan edo alan bizi bear eta. Eta Etxahunen erromes edo eskeko ibilte ori ez da eskale arloteen

E. Lambert

JP 8

antzean bizitzea. Entzun daiogun beste bertso baten erruki gitxi erakutsi cutsoen bere erriko abadeentzat esaten:

«Izan nuzu Loretan, Jakan eta Erroman;
Praube hura izan da zazpi erresumetzan;
egun oroz meza entzun bi milla elizetan;
Barkoxen bezala apezek ez tratatu izan.

Etxaun onen testigantza, lekukotasuna, Santiagora erromez ibili zalakoa euskaldun baten testigantza argia dogu.

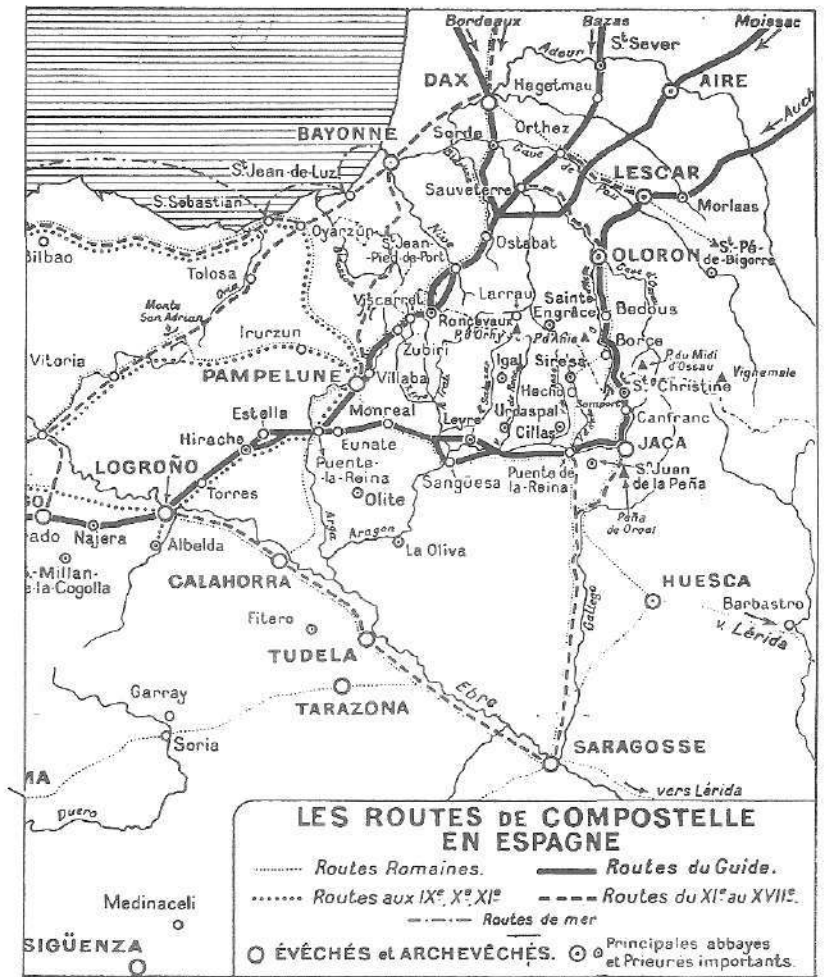
Etxahun zuberotarra da, eta zuberotarren artean ainbeste landua izan dan antzerti edo pastoral baten daukagu beste testigantza bat; ain zuzen, Santiago edo Jaundone Jakoberen izeneko pastoral baten, oindiño argitaratu barik daukagun arren. Pastoral orretan Apostoluaren ara-ona guztiak aurkeztu ondoren, berak egiñiko mirarien artean, Errioxako Santo Domingon Santiagora joian erromes baten alde egiñiko miraria daukagu: erromes ori, zidarrezko ontzi bat ostu ebala-ta neska batek guzurrez salatu eta urkatu ebenekoa.

Ona zelango maltzurkerira jo eban neska orrek Santo Domingon bere gurasoakaz joian erromesa lapurtzat salatzeke:

Zilhar gandola behar deret
sakolan ixilik ezarri,
bai eta uhuiñetako
gero atzaman arazi.

Antxiñako Josek Ejiton bere anaiari maitasunez eta gogo onez egiña asmau eban neska orrek, baiña gorrotoz eta asmo txarrez. Onela joan jakon ostatuko jabeari, erromesaren aurka salakuntza egiten:

«Ai, Aita, zilhar gandola
eztuzu heben ageri;
pelegri fripu haiek
ahal dukezie ebatsi.

E. Lambert

Erromes gixajo errubakoa urkamendian eskegi eben. Baiña aren gurasoak, biotzeko miñaren miñari eutsita, Santiagorako osterea eginda etxerakoan Santo Domingora eldu diranean, ara non aurkitzen daberen urkamendian euren seme iltzakoa, oindiño bizirik. Santiagoren miraria! Mirari ori eta epailleak salatzaile guzurtiari gero emoniko eriotz zigorra jaso eta gogoratu ditu euskerazko pastoral onek.

Gure euskal-literaturako beste testigantza bat joan dan gizaldiko Joannategi euskal-idazle ugariena da. Abade izan eta azkenez fraide beneditar eifnik, Lazkaon biziko zanak, 1876n, argitaratu eban «Zenbeit sailnduen bizitzea», liburuan Santiagoko egunean onela diño:

«Ara (Santiagora) ziran joiaten multzoka, osteka, gure arbasoak eta gure aitak beren buruen, gorputz eta arima, Jondoni Jakoberen arartekotasun botheretsuaren gerizan ezartzen».

Iparraldeko euskaldunen Santiagorako joera heroa Haristoy eta Daranatz, gure antzinatearen aztertzailleak biak, naikoa argi jarri eta autortu dabe, eta oneik gure arira egokiago datorrena geitu deuskue: bai gaskoinak eta bai euskaldunak, bakotxak bere izkuntzan, Santiago biderako kantak be ba eukezala. Baiña ezei jaku bat be eldu gure egunotara arte. Baiña egunen baten aurkitu leitekezalako ustea ez eben galdu.

Santiago-ko euskal-kanta batzuk

Zorionez, Daranatzek eta izan eben ustea ez zan izan ustela. Daranatzek bere *Curiosités du Pays Basquen* Santiagoko bideko frantsez kanta batzuk, 18garren mendean argitaratuak jaso eta emon euskuzan; euskerazkorik aurkitzea ez eban lortu. Baiña geroago euskerazko batzuk be agertu izan dira. Aingeru Irigarri izan gendun olako batzuen kopiaren jabe. Eta Haritschelahr jaunak kantu orrean iturria aurkitzeko zoriona izan eban eta Baionako *Musee Basque*-ren aldizkarian euren kopia argitaratu euskun, orain dala amabost bat urte. An ikusi gendun, orraitio, kanturik luzeena, benetako erromes-kanta ez zala guztiz ez-ezaguna, Azkue

zanak bere euskal-kantutegian emon euskula zati bat, bere doiñu ta guzi.

Haritschelahr Jaunak ezaguerazo euskun kanturik luzeena eta zaarrena benetako erromes-kanta dogula esan dot, Santiagora bidean joian batena, argiago esateko. Frantzes-kantak, geienak beintzat, beste antz bat dauke. Ez dira Santiagora bidean kantetako egiñak, bide orretan erromesak ikusi eben guztiaren barri emotekoak baiño. Euskerazko len aitatu dogun ori ez; erromes bidea artu eta bidean doala, beste lagun batzuekin batera, gero kristau ohea izateko gogo beroaz otoitzean doan kristiñau batena dogu, benetako erromes-kanta. Ona emen zati batzuk:

Jimko Jauna, banuatzu
pelegrinajin;
zuk, othoi, lagunt nezazu
ene bidajin.

Debozione hartu nizun
aspaldi handian;
orai konplitu nahi dizut
zure graziareki batian...

Zure laidatzen nahi nuzu
bizi mundian,
bai eta ere zerbitzuko
egin ahalian.
Ni hil nizanian
plazer naizun zuk ezarri
zure gloria saintian...

Jende hunak, baguatzu
pelegrinajin,
Jinkuak hala plazer badu
debozionin.
Orhit ukhan gitzazue
nork zien aldin,
orok, othoi, Jinko Huna,
justoki hel gitin.

F. Lambert

ELIZA

59

Badirudi bideko errietan aurkitzen dituen kristiñauiei euren alde otoitz eske dagozela. Baiña otoitzen laguntzaz ganera bidera-ko ogiaren bearrean aurkituko dira. Askotan ain bide luzean Jainkoaren izeneko eskaleena egin bearko dabe. Eskale bertsoen urrengo, ona zelan eskartzen dabən emoilleen esku zabala:

Esker dereiziet hanitx
zien huntarzunaz,
bei eta ene duzien
borondate hunaz.
Jinkuak zutie phakaturen
bere grazia saintiaz.
Bai eta nik presentian
Pater, Ave Maria, gloriāz...

Esparantzarekila, Jaun,
banuazu aitzina;
justoki helturen nuzu
Saint Jakesera.
Orai zure ohoretan
banuazu erraiten
Pater eta Ave Maria,
juntaturik gloria.

Andantino

20.

Bar - kha - men - du gal - dez na - go Jin - ko - a - ri e - ta

ge - ro, jen - de on - ak, zier o - ro - ri. E - gin ba -

da - siet ho - ben - ik, do - lu dut se - gur - ki; Jin - ko - ak

bar - ka de - za - gu - la bat be - der - a - ri.

Beren beregi azkenerako itxi dot ahapaldi bat, 13garrena,
Azkuek bere kantutegian jaso eta emon euskuna:

Pharkamentu galtho nago
Jinkuari,
eta gero, jende hunak,
zier orori.
Ofensatu bazutiet
dolu dut segurki:
Jinkua othoi dezagun
pharkatzez bat bederari.

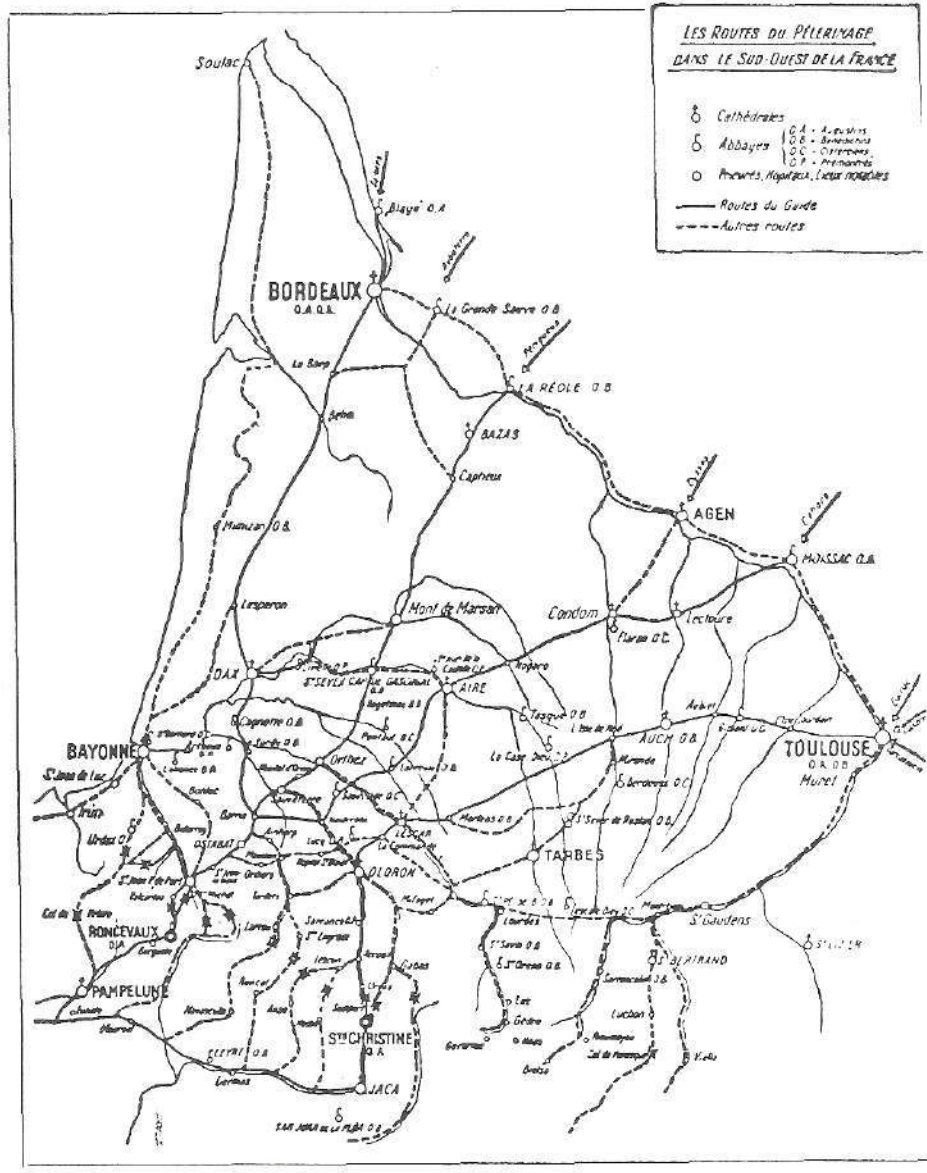
Azkuek bere kantutegian dakarrena onela da:

Barkamendu galdez nago Jinkoari,
eta gero jende onak, zier orori;
egin baduziet hobenik.
dolu dut segurki.
Jinkoak barka dezagula bat bederari.

Agirian dago kanta beraren bi aldaki doguzala emen. Azkuek
bere kantutegian kanta bakotxa nori eta non artu eutsan argibide
osoak emoten ditula beti. Emen ez deusku esan besterik, Lakharrin
(Zuberoan) jaso ebala. Bestetik, badakigu ez zituela kantu bako-
txaren bertso guztiak argitaratu; beste asko bere artxiboko karpe-
tetan gorde zituela. Artxibo orren jabe diranak argituko al deuskue
gai au.

Azkuek beste kanta bat be badau, Santiago bideko erromesak
(pelegrinuak), gogoratzen dituena. Ez da erromesak eurak kante-
tetakoa ez kantaurokoa. Alan nai olan, Santiago bidekoa da, gure
errien baten, Santiagoko erromesak etozala-ta, arei bidera urten,
arrera egin eta agorako zerbait emoteko deia egitekoa edo. Azkoi-
tin entzun eta jasoa da:

Anton, jo zak tronpeta;
Txomin, nun dek konketa?
Edaririk ezpaldin bada,
ekarrik beteta. Ja, Jai!
Peregrinuak datoz Santiagotikan, Ja-jai!
Iriki zak atea,
ikusteagatikan. Ja-jai!

Kantu au, Barojak be badakar bere Vasconia liburu andian, eta andik artuta, Teodoro Martinez jesuitak be bai, bere *El Camino Jacobeo* liburuan. Aita onk dakarren Santiago bideko euskerazko kantu bakarra da.

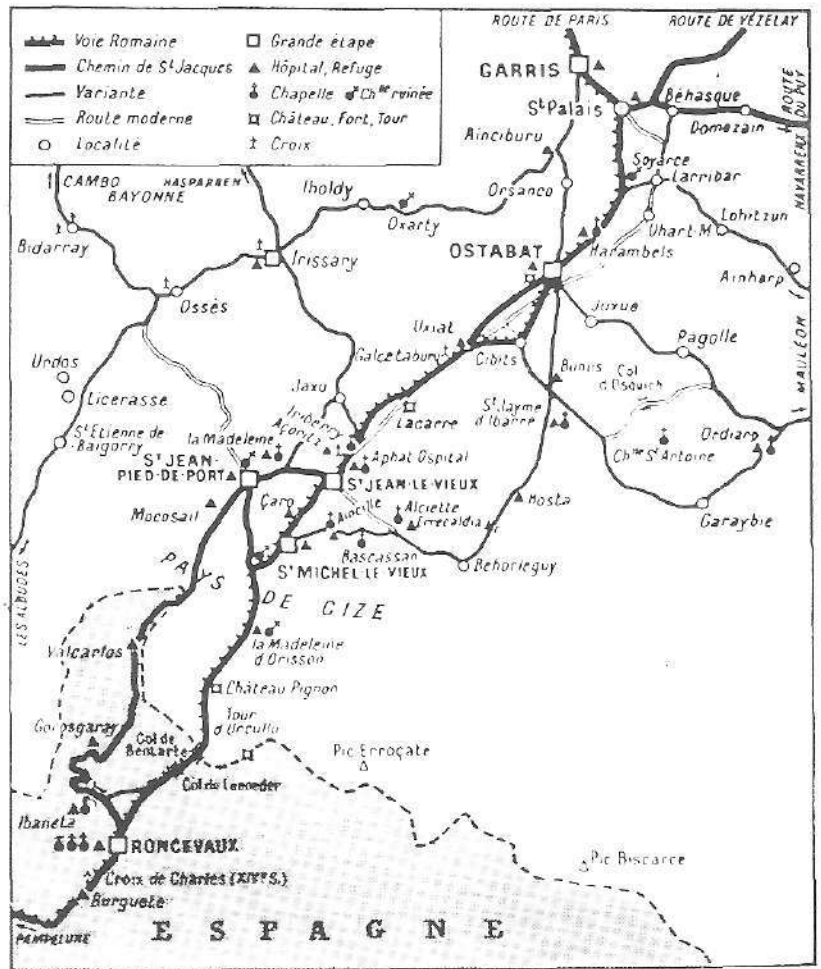
Haritschelahr Jaunak bere artikuluan aitaturiko kanten artean bada bat frantsezen antzera egiña, Santiago bidean ikusitakoen barri emoteko. Frantzeseti euskerara baklar samar itzulia dirudi. Ahapaldi bi baiño ez tira. Erromesak Santo Domingoko mirari eta oillarrarena goratzen ditu, eta Burgosko Agustindarren eleizako Kristo kurutzekoa ikusten joaten ziranekoa.

Saint Domingora nintzanian,
elas! Jinko Jauna,
elizan barna sartu nintzan
othoitze egitera;
han ikusi nin mirakuillu
pelegnier heltia,
oillarra entzun kantatzen,
hareki oillo xuria.

Hantik sarri heltu nintzan Burbusera,
eta berhala jun nintzan
Agustitara,
eliza hartan barne baitzen
kruzifika saintia;
ikusi nian izertzen:
hori gauza segura.

Beste hirugarren kanta, Haritschelahr berak kopiatu eta emona, Konpostelara pelegri joan eta gero kaputxino sartu zan jauntxo batek egintzat dago, baiña au be frantzes bertso batzuen euskerazko itzulpena baiño ez da, baina frantzes testoaren erdia baiño ez dau euskerara itzuli.

Orra, bada, Santiago bideko lau bat kanta. Daranatzten egunetatik zerbait aurreratu dogu gai onetan. Azkue euskal-kanten

batzailleari esker, Santiago bideko kantu baten doiñua be badaukagu gaur, bera Santiago bideko kanta zanik konturatu ez bazan ere.

Santiago bidea atzerritarren bidetzat dago, ez euskaldunen bidetzat. Euskalerritik zear joan arren bideko arlo andi bat, Erromesak, Europa guzitik etorrira, emendik zear joaten ziran Konpostelaraño jarraitzeko. Eta euron artean, eurokaz naste, Iparraldeko euskaldun asko joaten zirana, Joanategi euskal-idazleak idatzi eban lez, *multzoka*, *osteka* joan be. Eta euren euskalkantakaz ganera. Zuberotarrak, beintzat, euren aztarnatxoa itxi deuskue; alan zala ikusteko zeozer da. Ez da gauza utsa.

L. Akesolo